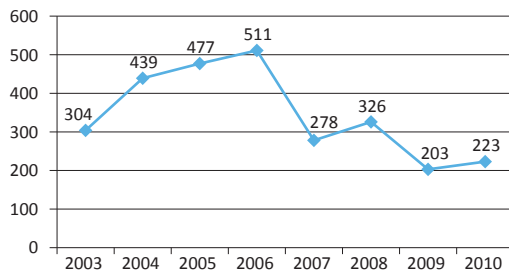

5.1. Korruptsioonikuriteod*

2010. aastal registreeriti 223 korruptsioonikuritegu⁵¹, mis on 10% rohkem kui 2009. aastal, ent võrreldes 2008. aastaga 32%

Joonis 49. Registreeritud korruptsioonikuritegevuste arv

Kõige suurema osa korruptsioonikuritegevustest moodustavad altkäemaksu andmine (41%) ja altkäemaksu võtmine (14%). Palju on olnud ka võimulialduse juhtumeid (18%), ent nagu juba eelmistes aastaraamatutes selgitatud, ei käsitleta neid klassikaliste korruptsioonikuritegevusena.

Olulisi muutusi korruptsioonikuritegevuste registreerimises võrreldes 2009. aastaga ei toimunud, mõnevõrra rohkem registreeriti altkäemaksu vahendamist (+9 kuritegu), altkäemaksu andmist (+22) ja riigihangete teostamise nõuete rikkumist (+5). Rohkem registreeriti ka mõjuvõimuga kauplemist (kokku 4) ja toimingupiirangu rikkumist (kokku 10), kusjuures esimene jõustus 2006. aastal ja teine 2007. aastal. Vähem registreeriti pistise andmist (-7). Kuna mitmed need kuriteod sisaldavad samu inimesi ja sündmusi (nt korduv altkäemaksu vahendamine sama isiku poolt), ei saa neist arvudest teha järeldusi korruptsiooni taseme kohta. Selleks annab parema võimaluse korruptsiooniuuring (Sööt ja Vajakas, 2010a) ning ohvriuuring (Sööt ja Vajakas, 2010b), mille tulemused justiitsministeerium 2010. aastal avaldas. Mõlemad uuringud näitavad, et korruptsiooni on võrreldes varasemaga vähem – vähemalt nende inimeste arv, kes korruptsiooniga on isiklikult kokku puutunud. See võib tunduda üllatavana, kuna ajakirjandus kajastab siiski üsna palju korruptsioonijuhtumeid.⁵²

Korruptsiooniuuringust selgus, et 4% Eesti elanikest ja 3% ettevõtjatest on viimasel aastal meelehead maksnud. 2006. aastal olid need näitajad 8% ja 12% (Sööt ja Vajakas, 2010a: 37–50). Sageli puututakse kokku aga märksa pehmemate

⁵¹ Paragrahv 201 lg 2 p 3 – omastamine ametiisiku poolt; 209 lg 2 p 11 – kelmus ametiisiku poolt; 289–3002 – pistise ja altkäemaksu kuriteod, mõjuvõimuga kauplemine, riigihangete teostamise nõuete rikkumine, toimingupiirangu rikkumine jne
⁵² Kahjuks ei ole autorile teada ühtegi uurimistööd, mis annaks vastuse korruptsiooni kajastamise sageduse kohta meedias aastate kaupa, ning väide põhineb vaid autori oletustel. MTÜ Korruptsioonivaba Eesti on koondanud vastava valdkonna uudiseid: <http://www.transparency.ee/cm/taxonomy/term/8> (15.02.2011).

* Käesolev ülevaade pärineb kogumikust Kuritegevus Eestis 2010

Kõige suurema osa korruptsioonikuritegudest moodustavad altkäemaksu andmine (41%) ja altkäemaksu võtmine (14%).

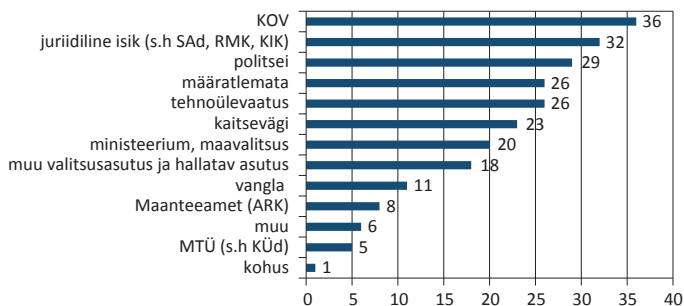
korruptsioonivormidega, näiteks kasutatakse tutvusi asjaajamise kiirendamiseks, viiakse kingitusi, tehakse mõni vastuteene (nn käsi peseb kätt), saadakse siseinfot jne. Selliste eri liiki n-õ pehmete korruptsioonivormidega oli 2010. aastal kokku puutunud 11% elanikest ja 19% ettevõtjatest. 2006. aastal olid vastavad näitajad 14% ja 20% (Ibid.). Sellist laadi juhtumid aga reeglina kuritegevuse statistikkasse ei jõua.

Karistustest

Korruptsioonikuritegudes anti kohtu alla kokku 140 isikut, kellest 44-le esitati süüdistus mitme korruptsioonikuriteo paragrahvi järgi. Kõige enam anti kohtu alla isikuid süüdistatuna altkäemaksus (§ 298): kokku 71 isikut. Süüdi tunnistati korruptsioonikuritegudes 60 füüsilist isikut, osa neist samuti mitmes kuriteos, ja neli juriidilist isikut, õigeks mõisteti neli füüsilist ja kaks juriidilist isikut. Kõige enam oli süüdimõistetuid altkäemaksu andmises (25), aga ka altkäemaksu võtmises (15) ja altkäemaksu vahenduses (12). Teiste kuritegude puhul jäid arvud alla 10. Rahaline karistus määrati 13 isikule ja vangistus 51 isikule.

5.1.1. Korruptsioonikuriteod valdkonniti

Korruptsioonikuritegusid registreeriti enim omavalitsustes (36), eraõiguslikes juriidilistes isikutes (34) ja politseis (29). Kuna arvud sisaldavad ka usalduse kuritarvitamist (§ 2172) ja võimuliialdust (§ 291), siis tõstab viimane politsei juhtumite arvu kõrgeks. 2009. aastal registreeriti enim korruptsioonijuhtumeid seoses politsei, omavalitsuste ja tehnöulevaatusega (Sööt, 2010: 56–57). Samas kajastab joonis 50 ka neid kuritegusid, mida ei pannud toime vastava institutsiooni esindajad: näiteks puudutab maanteeametit (endist ARKi) kaheksa kuritegu, ent neist viis on seotud eraisikutega, mitte ARKi töötajatega.

Joonis 50. Korruptsioonikuritegude esinemine valdkonniti 2010. aastal (registreeritud kuritegude arv)⁵³

⁵³ Joonis sisaldab ka usalduse kuritarvitamise (§ 2172) ja võimuliialduse (§ 291) kuritegusid.

Kohtunike korruptsioonist

2010. a registreeriti üks kohtuniku korruptsioonikuritegu: 6391 euro suuruse (100 000 krooni) altkäemaksu vastu võtnud Mihhail Komtsatnikov mõisteti süüdi 2010. aastal. 2009. aasta kogumikus on välja toodud Eesti kohtunike korruptsioonikuriteod alates 2003. aastast (Sööt, 2010: 61), ent viimase kogumiku ilmumise ajaks ei olnud veel süüdi mõistetud Tartu maakohtu Võru kohtumaja kohtunikku Vambola Ollit. Olli mõisteti 2010. aastal süüdi, kuna ta abistas kahes väärteomenetluses oma tuttavaid ning tegi nende kasuks ebaseaduslikke kohtulabendeid, saades selle eest ühelt tütavalt vastutasuks ka altkäemaksu. Talle määrati karistuseks osaliselt reaalne vangistus (Kaitsepolitseiamet, 2010). Kokku on Eestis korruptsioonikuritegudes süüdi mõistetud viis kohtunikku.

Allpool peatutakse põgusalt korruptsioonist enim puudutatud valdkondadel. Esmalt on analüüsitud erasektori korruptsiooni ning seejärel vaadatud avaliku sektori korruptsiooni vastavalt selle esinemissagedusele.

Juriidilised isikud

2010. aastal registreeriti 32 juriidilise eraõigusliku isiku korruptsioonikuritegu ning lisaks viis mittetulundusühingu (MTÜ) korruptsioonikuritegu, neist kaks korteriühistuga (KÜ) seotud.

MTÜde juhtumid on kas usalduse kuritarvitamised (3) või omastamised (2). Ehkki MTÜ juht pole ametiisik karistusseadustiku mõttes, on need juhtumid siiski käesolevas kogumikus hõlmatud, et analüüsida ka MTÜdega seotud korruptsiooni. Usaldust kuritarvitades on juhatuse liikmed võtnud kas juhatuse nõusolekuta laenu või sõlminud muid lepinguid kahjulikel tingimustel. Korteriühistu juhtumises omastas kinnisvarahooldaja 4996 eurot (78 172 krooni) ühistu raha, jättes lubatud katuseremondi tegemata. Omastamise teine juhtum sai 2010. aastal ka kohtus süüdimõistva lahendi ning pälvis meedias tähelepanu.

MTÜ raha väärkasutamine

MTÜ juht kasutas aastatel 2008–2010 MTÜ rahalisi vahendeid kütuse ostmiseks ning isiklike kaupade ja teenuste eest tasumiseks. Samuti lasi ta tasuda korteriarveid, milles elas tema tütar, kuigi korter oli vormistatud varjupaigana. Sellega tekitas ta MTÜle kahju üle 25 000 euro (396 140 krooni). Lisaks oli ta omastanud teise isiku tööriistu: libvimismasinaid ja trelle. MTÜ juhile määrati tingimisi karistus.⁵⁴

Kaheksa kuritegu olid seotud n-ö avalikes huvides tegutsevate äriühingute (nt munitsipaaltegevustega), sihtasutustega, neist kolm altkäemaksu andmise ja võtmisega. Kolm kuritegu registreeriti keskkonnasutustes: keskkonnainvesteeringute keskus (KIK) ja riigimetsa majandamise keskus (RMK). KIKi puhul

Kaheksa kuritegu olid seotud n-ö avalikes huvides tegutsevate äriühingute (nt munitsipaaltegevustega), sihtasutustega.

⁵⁴ Kohtuasi nr 1-10-9712

eelistati arvutite hankel kindlaid ettevõtteid ning RMK aitas ettevõtetel jagada riigihankeid puiduveo teenuste tellimisel.

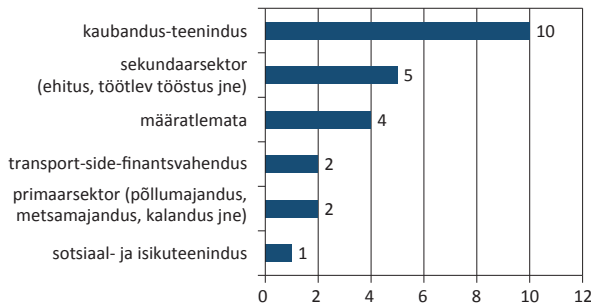
Jättes kõrvale MTÜd ja mainitud keskkonnaasutused (RMK ja KIK), oli äriühingute korruptsioonijuhtumite näol enamasti tegu kas omastamise (7) või usalduse kuritarvitamisega (8). Viis kuritegu olid turvatöötajate võimuliialduse juhtumid.

Klientide ülemeelitamine

Ühes usalduse kuritarvitamise juhtumis esitas ettevõtte juhatuse liige pankrotiavalduse osaühingu pankrotimenetluse alustamiseks. Samal ajal saatis ka klientidele kirju, milles teavitis neid osaühingu kehvast majanduslikust seisust ning pakkus neile välja vahetada teenusepakkujat ehk hakata osaühingu ammuse koostööpartneri kliendiks, mille tulemusena osaühing kaotas ligi 50 pikaajalist klienti.

24 juriidilisest isikust, keda kahtlustati mõnes korruptsioonikuriteos, oli 10 kaubandus-teenindussektorist, järgnes sekundaarsektor – ehitus, töötlev tööstus jms.

Kui korruptsiooniuringust selgus, et altkäemaksuga on rohkem kokku puutunud kaubandus- ja teenindussektori ettevõtjad ning muu korruptsiooniga sotsiaalsed ja isikuteeninduse ettevõtjad, siis ka kuritegevuse statistika näitab, et 24 juriidilisest isikust, keda kahtlustati mõnes korruptsioonikuriteos,⁵⁵ oli 10 kaubandus-teenindussektorist, järgnes sekundaarsektor – ehitus, töötlev tööstus jms (5 juhtumit).

Joonis 51. Korruptsioonikuritegude registreerimine ettevõtlussektorites (registreeritud kuritegude arv)⁵⁶

Omavalitsused

Korruptsiooniuringu järgi on üsna väike osa Eesti elanikest ja ettevõtjatest kokku puutunud meelega küsimuse või andmisega omavalitsustes. 3% Eesti elanikest tunnistas 2010. aastal, et neilt on omavalitsustega suheldes küsitud altkäemaksu raha, kingituse või vastuteene näol (2006. a oli see näitaja 7%). 3% ettevõtjatest väitis, et nende ettevõtte on pidanud viimase aasta jooksul omavalitsusasutusele peale maksuma,

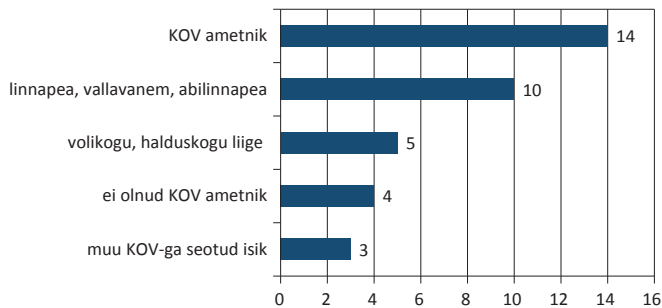
⁵⁵ Välja on jäetud võimuliialduse juhtumid (5), RMK (1) ja KIK (2), seega jäi valimisse 24 eraõiguslikku juriidilist isikut.

⁵⁶ Tegevusalad põhinevad Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatoril (EMTAK), andmed on saadud äriregistrist.

tegema kingituse või vastuteene. Elanike seas on see määr üsna väike võrreldes nt tehnöülevaatussega, mille puhul tunnistas 11% elanikest altkäemaksu küsimist. Ettevõtjate seas aga moodustasid omavalitsused peamise altkäemaksu maksmise koht, ehkki üldiselt arvavad Eesti ettevõtjad, et korruptsioon on rohkem levinud riigi ja ettevõtte vahel kui omavalitsuse ja ettevõtte vahel. (Sööt ja Vajakas, 2010: 32; 41–45)

2010. aastal registreeriti 36 omavalitsuste korruptsioonikuritegu, nendest 14 juhul oli kahtlustatav mõni omavalitsuse ametnik, näiteks sotsiaalnõunik või ehitusnõunik. 14st ametniku kuriteost olid viis Palupera valla sotsiaalnõuniku kelmused, mis toimusid juba 2008. aastal. Sotsiaalnõunik oli laenanud oma hoolealustelt raha ja võtnud nende nimel SMS-laene. 2010. aastal jõustus süüdimõistev kohtuotsus⁵⁷, millega talle määrati kaks aastat ja kaheksa kuud vangistust tingimisi koos kohustusega tasuda väljapetetur summad.

Kümne korruptsioonikuriteo puhul oli kahtlustatavaks omavalitsuse juht, viiel juhul volikogu liige. Nelja juhtumi puhul ei olnud tegu omavalitsusametnikuga, vaid näiteks altkäemaksu pakkujaga, st eraisikuga; muid oli kolm (nt koolidirektor vms) (Joonis 52). 11 omavalitsuse kuritegu olid seotud altkäemaksu ja pistisega, 6 olid toimingupiirangu rikkumised, neist 5 seotud ühe omavalitsuse linnapeaga, kes tellis erinevaid teenuseid ning töid enda osalusega osauhingult. Ülejäänud omavalitsuste korruptsioonikuriteod olid omastamised (4), kelmused (5), usalduse kuritarvitamised (3), teisi kuritegusid esines vähem (2 või vähem). Kõige rohkem korruptsioonikuritegusid registreeriti Narvas (6), Tallinnas, Rakveres ja Paluperas (kõigis 5).

Joonis 52. Omavalitsustes registreeritud korruptsioonikuritegude arv 2010. aastal

Politsei

Politsei korruptsioonikuritegusid registreeriti 29, mille põhiosa moodustasid võimuliialdused. Võimuliialduse puhul (kokku 40 kuritegu) on tavaliselt tegu politseinike või turvatöötajate vägivalda kasutamisega: 2010. aastal registreeriti 20 sellist kuritegu, kus võimuliialdajaks oli politseinik, peale nende oli üks abipolitseinik ja kaks munit-sipaalpolitseinikku. Viiel juhul oli võimuliialdajaks turvamees, kolmel juhul vanga-laametnik, kahel juhul maksu- ja tolliametnik ning ülejäänud juhtudel ei selgunud statistikast, keda võimuliialdajaks peeti. Nagu juba varem teada, lõpetatakse suur osa sellistest juhtumitest kriminaalmenetlust välistava asjaolu ilmnemisel (Sööt, 2010):

⁵⁷ Kohtuasi nr 1-10-12815

2010. aastal 63st kohtusse saadetud ja lõpetatud kuriteost lõpetati 41 kriminaalmenetlust välistava asjaolu ilmnemisel. 2010. aastal mõisteti maakohtutes süüdi kolm võimulihalduses süüdistatud isikut.

Ülejäänud politsei korrupsioonikuriteod olid altkäemaksu- ja pistisekuriteod (8), registreeriti ka üks omastamine.

Sõidukite tehnoülevaatus

Korrupsiooniuuringu järgi on inimeste kokkupuude altkäemaksu ja pistisega kõige sagedasem tehnoülevaatusel: 11% elanikelt ja 5% ettevõtjatelt on raha, kingitust või vastuteenet soovitud tehnoülevaatusel (Sööt ja Vajakas, 2010a). Kui 2009. aasta statistikat ilmestas 117 ülevaatuspunktide pistise- ja altkäemaksujuhtumit, siis 2010. aastal oli neid 26. Peamiselt oli tegu ühe osauhingu Kohtla-Järvel (23) ja Jõhvis (2) tegutseva tehnoülevaatuspunktiga, kus keelatud hüve saajaks ja vahendajaks olid sageli samad inimesed. Kahel eelnenud aastal olid juhtumid seotud ühtede ja samade Tartu ja Tallinna ülevaatuspunktidega. Fiktiivse ülevaatuses hind ulatus 22,4 eurost 76,7 euroni (350–1200 krooni).

Kaitsevägi

Kaitseväge korrupsioonikuritegusid registreeriti 23, neist 22 altkäemaksu ja pistise andmist ja võtmist mereväs. Kuritegusid panid toime mereväe mereväebaasi remondi- ja hooldusteenistuse laevaremondisektsiooni ülem ja relvastussektsiooni ülem. Nad said laevaremondifirmade esindajatelt kokku 33 234 eurot (520 000 krooni) altkäemaksu, esimene neist tegutses peamiselt vahendajana, luues ettevõttele mereväelaevade remont- ja hooldustööde riigihangetel konkurentsieelseid (Kaitsepolitsei, 2010). Nad mõisteti kuritegudes süüdi 2010. aastal, samuti mõisteti süüdi isikud, kes neile altkäemaksu ja pistist olid maksnud. Laevaremondisektsiooni ülem ehk meelega vahendaja sai ka reaalse vangistuse kaks kuud ja kümme päeva, ülejäänud vangistus jäi tingimisi kohaldamata; relvastussektsiooni ülemale määrati tingimisi vangistus.⁵⁸

Kaitseväge korrupsioonikuriteod (täpsemalt registreeriti küll vaid üks kuritegu 2010. aastal) puudutasid kaitseväge peastaabi meditsiinitarvikute eest vastutava ohvitseri pistise- ja altkäemaksu võtmist. Ohvitser võttis 10 226 eurot pistist ja altkäemaksu (160 000 krooni) meditsiinitehnika müügiga tegeleva äriühingu esindajalt, et tunnistada edukaks nende pakkumine kaitseväge meditsiinitarvikute ja -seadmete ostmise hankes (Kaitsepolitsei, 2010). Ohvitser mõisteti kuritegudes süüdi ning realselt sai ta kaks kuud šokivangistust, ülejäänud tingimisi, samuti mõisteti süüdi pistise/alktäemaksu andja, kes pääses tingimisi vangistusega, olles varem siiski viibinud vahi all.⁵⁹

Ministeeriumid, maavalitsused ja teised valitsusasutused

Ministeeriumide ja maavalitsustega seoses registreeriti 20 korrupsioonikuritegu, neist 13 altkäemaksu- ja pistisekuriteod. Kümnel juhul oli tegu haridus- ja teadus-

⁵⁸ Kohtuasi nr 1-10-176

⁵⁹ Kohtuasi nr 1-11-249

ministeeriumi IT-hangetega. Kolm juhtumit oli seotud keskkonnaministeeriumiga, kus ametnik võttis ettevõtetelt meelega ja aitas vastutasuks korraldada nende lepingute kooskõlastamist. Ülejäänud juhtumid puudutasid kaitse- (1), sotsiaal- (1), majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi (4) ning üht maavalitsust (1). Viimase puhul oli tegu võltsimisega.

Registreeriti ka 11 vanglaga seotud korruptsioonikuritegu, nende hulgas nii altkäemaksu kuritegusid (7), omastamine (1) kui ka võimulialdus (3).

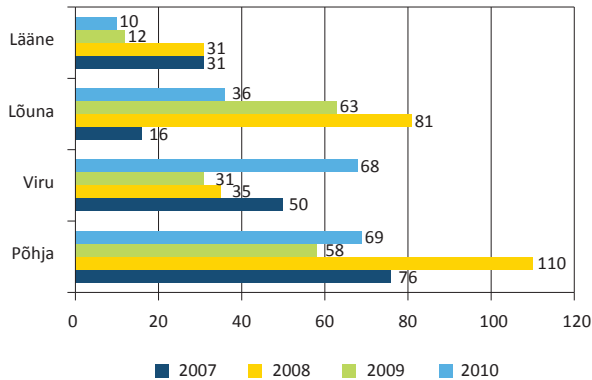
Maanteeameti (ARK) korruptsioonikuritegusid registreeriti kaheksa, neist üks puudutas auto registreerimist, kolm registreerimiseelset ülevaatus ja neli juhilubasid. Kolme juhtumi puhul oli tegu ARKi töötajatega, ülejäänute puhul altkäemaksu vahendamise või andmisega ARKi töötajale. ARKi töötajate juhtumid pandi toime juba varem kui 2010. aastal: näiteks Maardu ARKi büroo juhi korduvad meelega võtmised 2008. aastal, mille tulemusena registreeriti Eestis mitmeid varastatud sõidukeid. Teisel juhul registreeris Narva ARKi töötaja võltsitud dokumentide alusel auto ja kolmandal juhul tegutses Jõhvi ARK töötaja fiktiivsete juhilubade väljaandjana koos mitmete teiste isikutega.

Teistes valitsusasutustes puudutasid korruptsioonijuhtumid peamiselt riiklikku järelevalvet (6) ja riigihankeid (5).

5.1.2. Piirkondade võrdlus

Nelja õiguskaitsepiirkonna statistika võrdlus alates 2007. aastast näitab, et korruptsioonikuritegusid registreeritakse enim Põhja piirkonnas (nelja aasta jooksul 313), järgnevad peagu kahekordse erinevusega Lõuna ja Viru piirkond. Lääne piirkonnas registreeritakse kõige vähem korruptsioonikuritegusid: neljal aastal kokku 84, mis on veidi rohkem kui näiteks Põhja piirkonnas 2010. aastal. (Joonis 53) Samas tuleb piirkondi võrreldes tähele panna, et kuna korruptsioonikuritegude arvud on väga väikesed, siis üksikute kuritegude registreerimissagedus mõjutab statistikat oluliselt. Näiteks mõjutavad 2010. aasta Viru piirkonna statistikat altkäemaksu- ja pistisekuriteod ühes tehnoulevaatuspunktis, sama võib öelda ka Lõuna piirkonna kohta 2009. aastal. Seega võib Põhja piirkonna korruptsioonijuhtumite suurem registreerimissagedus tuleneda nii menetluse erinevusest kui ka sellest, et Tallinnasse ja selle ümbrusesse on koondunud rohkem äritegevust ja avalikke institutsioone. Korruptsiooniuuringu kohaselt olid 2009. aastal inimesed korruptsiooniga enim kokku puutunud Tallinnas, ettevõtjad Põhja- ja Lääne-Eestis (Sööt ja Vajakas, 2010: 44–49).

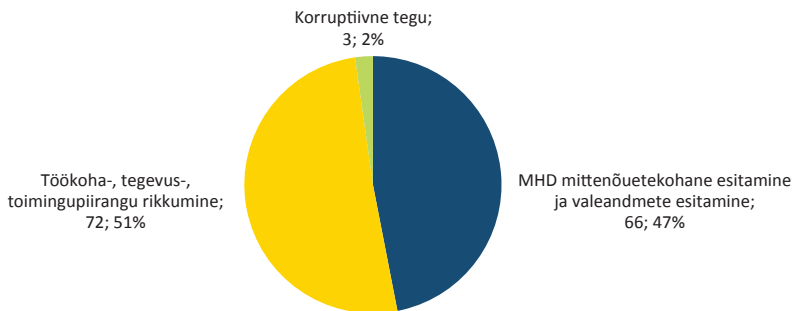
Korruptsioonikuritegusid registreeritakse enim Põhja piirkonnas.

Joonis 53. Korruptsioonikuritegude registreerimine piirkondades (joonisel ei kajastu võimalialdused (§291))⁶⁰

5.1.3. Korruptsioonivastase seaduse rikkumised

Korruptsioonivastase seaduse (KVS) rikkumine on väärtetu, võimalik on eksida nii töökoha-, tegevus- ja toimingupiirangute, majanduslike huvide deklaratsioonide (MHD) esitamise kui ka muude reeglite vastu. 2010. aastal registreeriti 141 KVS-i rikkumist, millest enamuse (51%) moodustasid töökoha-, tegevus- ja toimingupiirangute rikkumised ning MHDde mittenõuetekohane ja valeandmete esitamine (47%) (joonis 54).

Joonis 54. Korruptsioonivastase seaduse rikkumised, 2010 (väärtegade arv)

Töökoha-, tegevus- ja toimingupiirangute rikkumised võib jagada aktiivseteks ja passiivseteks väärtegadeks, millest viimased moodustavad põhiosa: 54% huvide konflikti väärtedest (41 juhtumit).⁶¹ Need on väärted, kus rikutakse keeldu

⁶⁰ Samuti on teatud arv kuritegusid, mille piirkond on jäänud määratlemata.

⁶¹ Piirangute rikkumised ja korruptiivne tegu on arvestatud 100% (= 75 juhtumit).

olla äriühingu juhtorgani liige (KVS-i § 19 lg 2 p 2): sageli kuulatakse kas ühe või mitme ettevõtte juhatusse. Aktiivsetest väärtegedest suurema osa (30%; 23 juhtumit) moodustavad huvide konflikti juhtumid (KVS-i § 25 lg 1), kus ametiisikud osalevad otsuse tegemises, mis mõjutavad tema enda või tema lähedase majandushuve (nt lähetusraha määramine iseendale, volikogu liikme osalemine otsuses, millega otsustakse temaga seotud ettevõtte või MTÜde üle) või tellivad teenuseid iseendaga seotud ettevõtetelt. Samuti esines üksikuid tehinguid iseendaga (KVS-i § 24 lg 1). Oli ka juhtumeid, kus järelevalvaja ning järelevalvatav olid üks ja sama isik (KVS-i § 19 lg 2 p 5).

Karistuseks määrati 36 juhul suuline hoiatus ning 65 juhul rahatrahv. Kokku määrati KVS-i rikkumiste eest 2010. aastal rahatrahvi 6093,34 eurot (95 339,98 krooni).

Töökoha-, tegevus- ja toimingupiirangute rikkumised võib jagada aktiivseteks ja passiivseteks väärtegedeks, millest viimased moodustavad põhiosa: 54% huvide konflikti väärtegedest.